

Επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων

■ **ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ** της οικονομίας, το 2024 αναμένεται να είναι ένα καλύτερο έτος από το 2023. Δεν φαίνεται στον ορίζοντα κάποια άμεση κρίση και η οικονομία έχει σταθεροποιηθεί. Η πρόβλεψη του Προϋπολογισμού για τον ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2024 ανέρχεται σε 2,9%. Βάσει αυτής, το πραγματικό ΑΕΠ του 2024 αναμένεται να ανέλθει στο μεγαλύτερο ύψος της περιόδου μετά το 2010 (υπερβαίνοντας τα 200 δισ. ευρώ σε σταθερές τιμές). Σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ε.Ε., ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας το 2024 αναμένεται να αποκλίσει προς τα πάνω κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες, διατηρώντας σχεδόν εξ ολοκλήρου το μέγεθος της αντίστοιχης θετικής απόκλισης που

εκτιμάται σήμερα για το 2023 (1,8%). Το 2024 θα είναι έτος-σταθμός για τα δημόσια οικονομικά, καθώς προβλέπονται σημαντική επιστροφή σε πρωτογενές αποτέλεσμα 2,1% του ΑΕΠ, από 1,1% του ΑΕΠ το 2023, και μια σημαντική αποκλιμάκωση του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ. Εξαιτίας κυρίως της ανάπτυξης αναμένεται να αποκλιμακωθεί από το 172,6% του ΑΕΠ το 2022 σε 160,3% το 2023 και σε 152,3% το 2024. Η χώρα έχει εισέλθει πλέον σε έναν ενάρετο κύκλο μείωσης του χρέους και οικονομικής ανάπτυξης. Το μεγάλο ζητούμενο είναι η μετατροπή της τρέχουσας οικονομικής ανάκαμψης σε βιώσιμους ρυθμούς ανάπτυξης. Ο μόνος τρόπος για να γίνει αυτό είναι η επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων.

© **Παναγιώτης Λιαργκόβας**
Πρόεδρος του ΚΑΠΕ και
του Εθνικού Συμβουλίου
Παραγωγικότητας,
καθηγητής στο Πανεπιστήμιο
Πελοποννήσου

Συνεχίζεται ο δυναμισμός της ελληνικής οικονομίας

■ **ΟΛΕΣ ΟΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ** συγκλίνουν στο ότι η αύξηση του ΑΕΠ στη χώρα μας το 2024 θα κυμανθεί μεταξύ 2,4% και 2,9%, έναντι 0,8% έως 1% που είναι ο μέσος όρος της ευρωζώνης. Το σημαντικότερο είναι ότι αυτό δεν θα είναι αποτέλεσμα αυξημένης κατανάλωσης (εκτιμάται μείωση της κατανάλωσης σε σχέση με το 2023 στο 1,3%), αλλά αυξημένων επενδύσεων κατά 15%. Αυτές οι επιδόσεις θα συνυπάρξουν με πολύ χαμηλό δημοσιονομικό έλλειμμα και πρωτογενές πλεόνασμα 2,1% του ΑΕΠ, ενώ ο πληθωρισμός και η ανεργία εκτιμάται ότι θα μειωθούν στο 2,6% και 9,6% αντιστοίχως. Το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών δεν θα ξεπεράσει το 5%-6% του ΑΕΠ, καθώς αναμένεται αύξηση των εξαγωγών προϊόντων και ακόμα μεγαλύτερη αύξηση των υπηρεσιών, με πρώτες τις τουριστικές υπηρεσίες.

Αυτές οι προβλέψεις είναι δύσκολο να αμφισβητηθούν, καθώς οι αντίστοιχες προβλέψεις την ίδια εποχή πέρυσι το 2022 για το 2023 σχεδόν όλες επαληθεύτηκαν και μερικές ξεπεράστηκαν, όπως η αύξηση του ΑΕΠ, που έφτασε στο 2,4%, ενώ προβλεπόταν αύξηση 1,6%.

Συνεπώς, οι προσδοκίες για το 2024 μπορούν να θεωρηθούν βάσιμες και γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο η σημερινή κυβέρνηση νομοθετεί αυξήσεις στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων (10%), στις συντάξεις και στον κατώτατο μισθό, χωρίς να ανησυχεί για οποιαδήποτε δημοσιονομική υπέρβαση.

Εξάλλου, η πρόσφατη απόφαση του Ecofin για εξαιρέση των αμυντικών δαπανών από την υπέρβαση του ορίου δαπανών αφήνει περιθώρια ώστε η χώρα μας να συνεχίσει το εξοπλιστικό της πρόγραμμα. Όσον αφορά το ζήτημα του εξωτερικού χρέους, η Ελλάδα, χάρη στις αναπτυξιακές της επιδόσεις, επιτυγχάνει σημαντική μείωση ως ποσοστού του ως προς το ΑΕΠ (από 204% ΑΕΠ το 2020, έφτασε στο 161% ΑΕΠ το 2023, με τάση μείωσης τα επόμενα χρόνια). Επίσης, η μείωση του χρέους σε απόλυτους όρους, μετά την πρόσφατη απόφαση στην Ε.Ε., γίνεται περισσότερο εφικτή -δεν θα είναι πλέον το 1/20 ετησίως του υπερβάλλοντος 60% του χρέους, αλλά μόνο το 1%- έτσι ώστε να μην τίθεται σε κίνδυνο η αναπτυξιακή προοπτική των υπερχρεωμένων χωρών-μελών.

Ακόμη, με τη συνδρομή του Ταμείου Ανάκαμψης, αναμένεται σταδιακή κάλυψη του επενδυτικού κενού σε σχέση με τον μ.ό. της Ε.Ε., μέσω της αύξησης και της στροφής των επενδύσεων σε περισσότερο παραγωγικούς τομείς, πέραν της οικοδομής και των κατασκευών, κάτι που θα αυξήσει την παραγωγικότητα, που σήμερα δεν ξεπερνά το 55% του μ.ό. της Ε.Ε. Μόνο έτσι, βοήθουσης και της βελτίωσης της εκπαίδευσης, μπορεί να επιτευχθεί τα αμέσως επόμενα χρόνια αύξηση των αμοιβών των εργαζομένων, όπως στοχεύει η κυβέρνηση. Η αύξηση των αμοιβών θα βελτιώσει τη θέση της χώρας μας μεταξύ των χωρών της Ε.Ε., ενώ, ενδυναμώνοντας την αγοραστική δύναμη των πολιτών, θα αντισταθμίσει τον εισαγόμενο πληθωρισμό, ιδίως στην ενέργεια και στα τρόφιμα.

© **Ναπολέων Μαραβέγιας**
Καθηγητής Πολιτικής
Οικονομίας στο Εθνικό
και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών,
πρώην υπουργός,
πρώην αναπρύτανης ΕΚΠΑ

© **Λευτέρης Θαλασσινός**
Καθηγητής Οικονομικών
στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς

«Αγκάθι» ο πληθωρισμός

■ **Η ΝΕΑ ΧΡΟΝΙΑ** βρίσκει την Ελλάδα πρωταθλήτρια σε επιδόσεις στην Ευρώπη. Σε σχέση με πέρυσι, τα δεδομένα είναι εντελώς διαφορετικά. Επενδυτική βαθμίδα μετά από 12 χρόνια, κυρίαρχη κυβέρνηση Ν.Δ., με προοπτική τετραετίας, που σημαίνει ευκαιρία για τις μεταρρυθμίσεις που κανείς δεν τόλμησε, ανυπαρξία αξιόλογης αντιπολίτευσης, βελτιωμένοι οικονομικοί δείκτες, απόλυτη ηρεμία στα ελληνοτουρκικά, αλλά σε μια κοινωνία που στενάζει από τις υψηλές τιμές τουλάχιστον στα είδη διαβίωσης, κάτι που ωθεί την κυβέρνηση σε αύξηση μισθών και συντάξεων μετά από μεγάλο διάστημα «παγώματος», μήπως και με αυτόν τον τρόπο αντισταθμίσει τις πιέσεις. Αυτό που σίγουρα απουσιάζει είναι η αποτελεσματική αντιμετώπιση της κερδοσκοπίας, ένα θέμα στο οποίο η κυβέρνηση έχει μείνει μετεξεταστέα. Χρειάζονται άμεσα μέτρα για την πρόληψη και όχι μό-

νο για την καταστολή του φαινομένου.

Με βάση τα παραπάνω, η νέα κυβερνητική θητεία δεν μπορεί παρά να είναι απόλυτα επιτυχής, αν δεν μεσολαβήσουν απρόβλεπτα γεγονότα που έχουν να κάνουν με τις παγκόσμιες εξελίξεις, που, όπως εμφανίζονται μέχρι σήμερα, είναι άκρως αρνητικές. Οι πόλεμοι και οι τρομοκρατικές ενέργειες συνεχίζονται, ενώ η αβεβαιότητα στην εξέλιξη των ακραίων φαινομένων και της πανδημίας αυξάνει τις δαπάνες - σε άλλη περίπτωση τα κεφάλαια θα διατίθεντο στην κοινωνία.

Θα υπάρξουν λοιπόν πιέσεις τόσο στο κόστος διακίνησης των προϊόντων όσο και στο κόστος ενέργειας και κεφαλαίων. Η πολεμική βιομηχανία θα ευνοηθεί ακόμα περισσότερο, όπως και οι εταιρείες ενέργειας και, φυσικά, οι ναυτιλιακές. Νέα μέτρα για τη στήριξη των αδύναμων είναι και πάλι αναγκαία.

Για έναν βιώσιμο τουρισμό

■ **ΤΟ 2023**, μια χρονιά αναφοράς για τον ελληνικό τουρισμό, φτάνει στο τέλος του, σηματοδοτώντας την έξοδο από τη μεγαλύτερη κρίση που αντιμετώπισε ο τουριστικός τομέας παγκοσμίως. Ήταν η πρώτη χρονιά χωρίς ταξιδιωτικούς περιορισμούς, μετά την πανδημία, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα αξιοσημείωτη αύξηση αφίξεων αλλά και εσόδων για τη χώρα, με πρόβλεψη πως το 2024 θα είναι εξίσου θετικό.

Εν αναμονή των στοιχείων της ΤτΕ για το διάστημα Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2023 -και βάσει των στατιστικών που έχουν δημοσιευτεί από το ΙΝΣΕΤΕ τον Νοέμβριο αναφορικά με το πρώτο εννεάμηνο του 2023- οι αφίξεις στην Ελλάδα έφτασαν τα 28 εκατομμύρια, καταγράφοντας αύξηση 3% σε σχέση με το 2019, ενώ τα έσοδα άγγιξαν τα 18 δισ. ευρώ, σημειώνοντας αντίστοιχα αύξηση 11%. Τα συνολικά έσοδα του 2023 εκτιμάται ότι θα φτάσουν τα 20 δισ. ευρώ, ακόμη και αν δεν υπάρξει περαιτέρω αύξηση το τέταρτο τρίμηνο (συγκριτικά με τα έσοδα του τελευταίου τριμήνου του 2019).

Ο τουρισμός μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ένας «ζωντανός οργανισμός» που αφουγκράζεται τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές περιστάσεις, αντιμετωπίζοντας παράλληλα πολλές προκλήσεις, όπως οι μεγάλες γεωπολιτικές ανακατατάξεις, η κλιματική κρίση και η ανάγκη για την πράσινη μετά-

βαση και τον σχεδιασμό ενός νέου παραγωγικού μοντέλου της χώρας.

Αν και είναι νωρίς για προβλέψεις, οι προκρατήσεις για το 2024 δείχνουν να κυμαίνονται στα περσινά επίπεδα, με το brand name «Ελλάδα» να παραμένει ισχυρό. Η χώρα μας εξακολουθεί να βρίσκεται στην 5η θέση των παγκόσμιων τουριστικών brands, διατηρώντας την εκτίμηση των ταξιδιωτών, κυρίως λόγω της αποτελεσματικής διαχείρισης της χώρας κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Σύμφωνα με μελέτες, η Ελλάδα διατηρεί την ανταγωνιστικότητα της -ξεπερνώντας και τον ευρωπαϊκό μέσο όρο- ως προς την εμπειρία επίσκεψης.

Παράλληλα, η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε αναπτυξιακή τροχιά, με την επενδυτική δραστηριότητα να φτάνει το 2022 περίπου τα 4,5 δισ. ευρώ, με τα 2,8 δισ. εξ αυτών να προέρχονται από ξένες επενδύσεις (μελέτη ΙΝΣΕΤΕ «Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία»), μετατρέποντας έτσι την Ελλάδα σε έναν ολοκληρωμένο τουριστικό προορισμό για τους επισκέπτες.

Ο ΣΕΤΕ, έχοντας θέσει ως προτεραιότητα τη δημιουργία ενός βιώσιμου και ανθεκτικού τουριστικού προϊόντος, έχει εντάξει στη στρατηγική του την ανάπτυξη ομπρέλας μετάβασης των τουριστικών επιχειρήσεων σε βιώσιμη λειτουργία, με συγκεκριμένα εργαλεία και μεθοδολογία και ορίζοντα υλοποίησης το 2024.

© **Αλέξανδρος Θάνος**
Εντεταλμένος σύμβουλος
Συνδέσμου Ελληνικών
Τουριστικών Επιχειρήσεων